

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Karola-Sandra Kollom
AJATEENISTUSE JOOKSUL OMANDATUD OSKUSED JA KOGEMUSED,
NENDE KONVERSIION TSIVIILELLU
Bakalaureusetöö

Juhendaja: Tiia-Triin Truusa MSW

Tartu, 2018

AUTORIDEKLARATSIOON

Kinnitan, et olen töö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Karola-Sandra Kollom

28.05.2018

ABSTRACT

Skills and experiences acquired throughout conscription, their conversion into civilian life

The aim of this thesis is to find out what Bourdieusian capitals (the personal experience, skills and relationships acquired during conscription) are used by young people after completing military service. This research describes different experiences, thoughts about conscription and acquired skills which gives an overview of acquired capitals and their conversion into civilian life while giving an insight to the mindset of interviewed persons.

My study is based on Bourdieu's theory of capitals and conversion of capitals. The following research questions are based on the topic of this thesis.

1. What kind of Bourdieusian capital, acquired throughout conscription, is being spoken by young people who have undergone military service?
2. What kind of Bourdieusian capitals have been converted into civilian life by former conscripts?
3. What kind of conscript-related experience is being spoken by young people who have undergone military service?

The theoretical part of my thesis starts with Bourdieu and his capital theory including the conversion of capitals and overview of field theory. After that there are topics of opinions about conscription and fears and worries that may become evident regarding the time of conscription.

Next part of the thesis is about the method of this research. This is a qualitative research to get a thorough and personal view of the topic.

After that there is a part in which I bring out the results and what did I find regarding the aim of this thesis and research questions. Lastly I have a conclusion about this thesis.

The persons that I interviewed talked about many different experiences that have remained in their memories. They also talked about all the capitals which are related with their time, experiences and gained knowledge throughout conscription. The only capital which was not mentioned was economic capital.

There was a conversion of capitals amongst every capital type. It is important to understand, that the conversion of symbolic capital is not that easy as with the other capitals, because symbolic capital is different in every field.

Keywords: conscripts, conscription, bourdieu, capitals, conversion of capitals

Sisukord

SISSEJUHATUS	7
1. TEOREETILINE RAAMISTIK	8
1.1 Bourdieu ja kapitalid	8
1.1.1 Majanduslik kapital.....	8
1.1.2 Kultuuriline kapital	8
1.1.3 Sotsiaalne kapital.....	9
1.1.4 Sümbolne kapital	10
1.1.5 Kapitalide konversioon	10
1.1.6 Väli.....	10
2. UURIMUSE KONTEKST	12
2.1 Arvamused ajateenistuse kohta	13
2.2 Hirmud ja mured	14
Probleemipüstitus.....	15
3. METOODIKA	16
3.1 Uuringu valim ja põhjendus	16
3.2 Andmete kogumine	16
3.3 Analüüsimeetod	17
3.4 Uurija refleksiivsus	17
4. ANALÜÜS JA ARUTELU.....	19
4.1 Ajateenistuse eelsed mõtted ning nende muutus teenistuse jooksul.....	19
4.2 Kultuuriline kapital.....	22
4.2.1 Kehastunud kultuuriline kapital.....	22
4.2.2 Objektiveeritud kultuuriline kapital.....	28
4.2.3 Institutsionaliseeritud kultuuriline kapital	29
4.3 Sotsiaalne kapital	30

4.4 Kapitalide konversioon	31
4.5 Mälestused ajateenistusest	32
4.6 Tagasivaade ajateenistusele	36
4.7 Taassisenemine tööturule.....	37
KOKKUVÕTE.....	39
KASUTATUD KIRJANDUS	41

SISSEJUHATUS

Oma töös uurin ajateenistuse läbinud inimeste kogemusi ja mõtteid teenistuse kohta ning teenistuses omandatud oskusi. Seeläbi saan ülevaate omandatud kapitalidest ning konversioonist tsiviilellu. Uuringu viin läbi toetudes Bourdieu kapitalide teooriale.

Antud uuringu eesmärgiks on välja selgitada, milliseid Bourdieu kapitale ehk ajateenistuse jooksul saadud isiklikke kogemusi, oskusi ja suhteid kasutavad noored peale ajateenistuse läbimist.

Eesmärgist lähtuvalt püstitasin järgnevad uurimisküsimused:

1. Milliste Bourdieu kapitalide omandamisest ajateenistuses räägivad kaitseväeteenistuse läbinud noored?
2. Milliste Bourdieu kapitalide konversioonist ajateenistusest tsiviilellu räägivad kaitseväeteenistuse läbinud noored?
3. Millistest ajateenistusega seotud kogemustest räägivad ajateenistuse läbinud noored?

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast: teoreetiline ja empiiriline. Teoreetilises osas seletan lahti Bourdieu kapitalid, millele ma oma empiirilises osas toetun. Seejärel annan ülevaate ülejäänud uuringu kontekstist.

Empiirilises osas seletan lahti metoodika, esitan analüüsi läbipõimituna aruteluga tuginedes Bourdieu kapitalide teooriale ja kodeerimisel esilekerkinud teemadele. Toon välja ka omapoolsed järeldused ja lõpetan oma töö kokkuvõttega.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

1.1 Bourdieu ja kapitalid

1.1.1 Majanduslik kapital

Käärik (2013) kirjutab, et majanduslik kapital on Bourdieu jaoks kõikvõimalike materiaalse asjade, eeskätt rahaliste ressursside kogum. Marxi ja teiste majandusteadlaste poolt on autori sõnul peetud majanduslikku kapitali määravaks teguriks ühiskonna elus. Käärik (2013) väidab, et Bourdieu ei pea selle kapitali põhjalikku lahtiseletamist vajalikuks, sest majanduslik kapital on oma olemuselt kergesti mõistetav.

Laanepere, Truusa ja Cooper (2018) toovad oma artiklis välja, et Eesti ajateenijate jaoks võib ajateenistuses veedetud aeg tihti tähendada majandusliku olukorra halvenemist. Autorite sõnul on antud juhul tegemist ajateenijatega, kelle perekonnad sõltuvad nende majanduslikust sissetulekust, need kes on alustanud ettevõtlusega või kes ise on harjunud sellega, et neil on hea sissetulek.

1.1.2 Kultuuriline kapital

Vastupidiselt majanduslikule kapitalile on Bourdieu Kääriku (2013) sõnul pööranud erilist tähelepanu kultuurilisele kapitalile, mida võib esineda kolmes erinevas seisundis - mida on kolme erinevat tüüpi. Esimeseks toob autor välja kehastunud kultuurilise kapitali, mille alla kuuluvad meie teadmised, oskused ja vilumused, mis ladestuvad meie kehasse ning seejärel on sellest lahutamatud. Näitena toob autor välja erinevad tarbimismaneerid, keelepruugi ja muskulatuuri. Kääriku (2013) sõnul ei saa sellist kapitali kellelegi kinkida ega ära anda, kuna seda tuleb omandada. Selle kapitali mõõtmisel tuleks võtta arvesse selle omandamise kestus ning veelgi ütleb ta, et kultuurilist kapitali saab varjatult edasi pärandada perekonnas. Näiteks militaarväljas omandatud kehastunud kultuurilist kapitali võivad pärandavad edasi kaitseväelased enda lastele, sest kehastunud kultuuriline kapital on indiviidi elulaadiga lahutamatult seotud (Käärik, 2013). Bourdieu (1986) sõnul on kehastunud kultuuriline kapital kehas ja hinges pikaajaline dispositsioon. Kuigi Henn Käärik teeb meile hea kokkuvõtte Bourdieust ja tema kapitalide teooriast, siis tegelikult kehastunud kapitali kirjeldusel jääb ta Bourdieuga

teatud määrak erivaramusele, sest Bourdieu leiab, et kehastunud kapital pikka aega olemas olla, kuid võib ka lõpuks hääbuda (Bourdieu, 1986).

Teiseks arutleb Kääriku (2013) objekteeritud kultuurilise kapitali üle. Autori sõnul on tegemist kapitaliliigiga, mida on võimalik edasi anda, kuid nende edasiandmisprotsess on varjatud kui majandusliku kapitali puhul. Näitena toob Käärik (2013) välja raamatud, noodid, kunstiteosed jne. Samas rõhutab ta, et edasi saab anda vaid omandiõigust, mitte kehastatud kultuurilist kapitali, mis on vajalik kapitali kasutamiseks. Militaarväljas saab objekteeritud kultuuriliseks kapitaliks pidada ajateenijate isiklikku varustust (Laanepere jt, 2018). Ma võin näitena siin kohal tuua auto kinkimise kellelegi, kuid autoga ei tule kaasa sõiduoskus.

Kolmandaks kultuurilise kapitali liigiks on Kääriku (2013) sõnul aga institutsionaliseeritud kultuuriline kapital. Need on isikule omistatud esemed, mis tõestavad tema kvalifikatsiooni - aunimetused, tunnistused, tõendid, mille põhjal on võimalik indiviide omavahel võrrelda, luues kunstlikult sotsiaalset ja kultuurilist erinevust. Bourdieu (1986) sõnul annavad erinevad kvalifikatsioonid ja sertifikaadid nende omanikele lepinguga vastavuses oleva väärtuse. Antud uuringu raames on institutsionaliseeritud kultuuriliseks kapitaliks auaste (Laanepere jt, 2018).

1.1.3 Sotsiaalne kapital

Kääriku (2013) sõnul on sotsiaalne kapital osalus mingis grupis, tutvuste püsiv võrgustik, mis on rajatud vastastikusel tunnustusel. Sotsiaalse kapitali kaudu tekib autori sõnul kõigil grupi liikmetel ligipääs kollektiivsele kapitalile, mis eeldab ka teatud omapoolset algkapitali. Käärik (2013) räägib omapoolse algkapitali puhul teatud sarnasusest grupiliikmete vahel. Sotsiaalse kapitali taastootmine on tema sõnul pingutust nõudev tegevus, kus toimub pidev vastastikuse tunnustuse taaskinnitamine. Militaarväljas on väga oluline rühmasisese ühtsuse loomine, mis omab kõrget väärtust ning seda sotsiaalset kapitali on kerge konverteerida (Laanepere jt, 2018).

1.1.4 Sümboolne kapital

Viimaseks kapitalide liigiks on sümboolne kapital, mida Bourdieu vahel välja arvab põhikapitalide hulgast (Käärik, 2013). Käärik (2013) leiab ise aga, et sümboolne kapital on asendamatu väärtusega Bourdieu kapitalide teooria kogukontseptsiooni jaoks.

Sümboolne kapital võib olla ükskõik milline muu kapital, kuid sümboolse kapitali tunnuseks on see, et seda hinnatakse, sellele antakse väärtus ning seda tuntakse ka teiste inimeste poolt ära.

1.1.5 Kapitalide konversioon

Kapitalide konversioon võib toimuda mitmel erineval viisil. Esiteks on võimalik üht kapitali konverteerida teiseks, kõige lihtsamini saab tuua näite teatud kapitali konversiooni sümboolseks kapitaliks. Bourdieu (1986) toob välja majandusliku kapitali konversiooni kultuuriliseks kapitaliks, mis on majanduslikust seisukohast pealtnäha väärtusetu, kuid pikas perspektiivis on siiski kasulik muul viisil. Antud uurimuse puhul tootsin välja lisaks eelnevale näitele suure olulisusega kapitalide konversiooni ühest eluetapist teise, ehk ajateenistusest reservi.

1.1.6 Väli

Bensoni (1999) sõnul näeb Bourdieu ühiskonda kui mitmete erinevate väljade hulka, igal väljal on omad reeglid, mida järgida, väärtused ja auhinnad. Kõik väljad on üksteisest erinevad, kuid eksisteerivad üksteisega paralleelselt. Autori sõnul saab välja eristada kapitalide põhjal, mida seal väärtustatakse. Cooper, Caddick, Godier, Cooper, Fossey (2018) osutavad veel, et välja reeglid ja regulatsioonid kehtivad kõikidele, kes antud välja sisenevad. Autorite sõnul mõjutavad erinevates väljades saadud kogemused inimestele magnetitena, mis enda juurde tõmbavad. Oma artiklis mainivad nad, et tsiviilväli võib tunduda ahvatlevam, kuna seal on rohkem vabadust ning võimalusi pereloomeks. Antud uurimistöös keskendun kapitalidele kahel erineval väljal, milleks on militaarväli ja tsiviilväli ning kapitalide konversioonile nende kahe välja vahel. Cooper jt (2018) artiklist

ilmneb, et mõnes väljas olevad kapitalid võivad olla niivõrd spetsiifilised, et neid ei pruugi olla võimalik konverteerida teise välja. Laanepere jt (2018) sõnul tuleks hinnata militaarväljas omandatud kapitalide väärtust, kuna neid on võimalik konverteerida kasuliku investeeringuna tsiviili ning omandatud kapitalid võivad osutada oluliseks positiivse militaarpärandi kujundamisel.

2. UURIMUSE KONTEKST

Ajateenistus on sätestatud kaitseväeteenistuse seaduse järgi üheks tegevteenistuse liigiks (Kaitseväeteenistuse seadus, 2000), mille jooksul õpitakse tegutsema meeskonnana ja omandatakse põhiteadmised riigikaitsest. Eesmärgiks on luua eeldused teenimaks elukutselise kaitseväelasena ja õpetada Eesti kaitseks välja vajalikud reservüksused (Ajateenistus, i.a). Ajateenija on kaitseväekohuslane, kes on kaitseväeteenistuse seaduse (2017) alusel kutsutud ajateenistuskohustuste täitmisele. Kutsealused ajateenistusse on 17-27aastased noormehed (Ajateenistusse asumisest, 2017). Alates aastast 2013 on võimalik ka 18-27aastastel Eesti kodanikest naistel omal soovil ajateenistusse astuda (Naised ajateenistuses, 2015). Ajateenijate väljaõpe toimub kaitseväes ning selle kestus on kaheksa või üksteist kuud, sõltuvalt väljaõppe eesmärgist (Ajateenistusest, 2017). Sõjalise auastme järgi jaotatakse ajateenijad allohvitserideks ja sõduriteks (Kaitseväeteenistuse seadus, 2000).

Kaitsevägi on reservvägi ning vajaduse tekkimisel kaitsevad Eestit üksused, kes on reservist teenistusse kutsutud. Peale ajateenistust on reservi arvatu seal erialaga, mille ta ajateenistuse jooksul omandas. Reservväelasena arvestamisele kuulub kuni kuuekümne aastane kaitseväekohuslane. Reservvägi seisneb põhiliselt ajateenistuses omandatud teadmiste ja oskuste täiendamisel reservõppekogunemistel, kus õpitakse kasutama ka uut relvastust ja varustust (Pärast ajateenistust, 2016).

Kaitseväeteenistuse seaduse (2000) järgi on reservväelane kaitseväekohuslane, kes on tunnistatud kõlblikuks lähtuvalt tema tervisliku seisundi ja vanuse poolsest ning arvatud kaitseväe reservi. Antud uuringus on kõik intervjuueeritavad kaitseväe reservväelased ning neile kuuluva sõjaväelise auastme järgi peavad nad edaspidi tegutsema õppekogunemistel ja sõjaolukorras. Reservväelased jagunevad sõduriteks, allohvitserideks ja ohvitserideks kõhtuvalt oma sõjaväelisest auastmest.“ (Kaitseväeteenistuse seadus, 2000).

2.1 Arvamused ajateenistuse kohta

Arvamused Eesti Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust (2016) uuringu andmetel on valdavalt nii kutsealuste kui ka reservväelaste ettekujutus ajateenistusest ja kaitseväest positiivne ning sellega jäädakse rahule. Kõige enam loodavad uuringu järgi noored saada ellujäämise ja meeskonnatöö oskusi. Venekeelsed noored loodavad eesti keelt kõneldes osavamaks saada. Peale ajateenistust tõstetakse esile kõige rohkem osavust meeskonnatöös ja meditsiinikoolitust, omandatud oskuste poolest tunneb suur osa ajateenistuse läbinutest end enesekindlamana, füüsiliselt tugevamana ja targamana. Ülejäänud oskuste omandamine jäi uuringu põhjal paraku alla ootuste.

Ajateenijate kompleksuuringus selgitasid Oja ja Piksööt (2018) välja, et ajateenistuse lõpus hinnati kehalist pingutust kogu ajateenistuse vältel oluliselt kergemaks kui peale Sõduri Baaskursuse (SBK) lõppu. Uuringus keskenduti kahele erinevale ajale, esiteks SBK aeg ning teiseks perioodiks oli aeg peale SBK lõppu kuni reservini välja. Samas toovad autorid välja, et SBK jooksul tõusis ajateenijate hinnang oma füüsilisele vormile oluliselt, kuid teenistuse lõpuks hinnang langes. Samuti toovad autorid välja, et üldfüüsilise testi puhul, mille abil hinnatakse füüsilist vormi, ei olnud olulisi muutuseid SBK aja ja reservi arvamise aja vahel, kuid võrreldes eelmiste aastate sooritustega on tulemused siiski nõrgenenud. Kuna nooremate ajateenijate keskmised tulemused üldfüüsilises testis on vanemate ajateenijatega võrreldes paremad, siis on soovitatav astuda ajateenistusse koheselt peale gümnaasiumi lõppu, kuna siis on noortel kõige parem tervis ja füüsiline võimekus (Oja ja Piksööt, 2018).

Rahulolematust ajateenistusega põhjendati kõige rohkem ajateenistuse organiseerimatus ja ajaraiskamisega, toodi esile ülemuste ebapädevus, üleolev suhtumine ja organiseerimatus. (Arvamused Eesti Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust, 2016). Susi (2007) kirjutab, et kõrgharidust omandavate meeste arvamuste põhjal on leitud, et ajaraiskamine ja halb suhtumine ülemate poolt on halvad kogemused ning kui neid on palju, siis tekib negatiivne ühiskondlik kuvand, mis on suureks mõjuks hoiakute tekkimisel. Autori sõnul on neid põhjuseid võimalik Eesti Kaitseväel endil parandada läbi muutuste. Tugevam sisekontroll ja muutused süsteemis võivad autori sõnul hoiakuid paremaks kujundada.

Negatiivsed hoiakud võivad suure tõenäosusega kujundada vastumeelsust ajateenistuse ja sinna minemise suhtes. Kasearu ja Truusa (2018) andmetel on ajateenistuses nii neid, kes on aktiivsed vabatahtlikud kui ka hoopiski teisest äärmusest neid, kes lähevad ajateenistusse vastumeelselt, kuna ajateenistusse peab minema. Aktiivsed vabatahtlikud soovivad läbida ajateenistuse enne seda kui nad ellu astuvad, et ajateenistus hilisemat elu segama ei hakkaks. Autorite sõnul on samal arvamusel ka need inimesed, kes tulevad ajateenistusse vabatahtlikult, kuid kui ajateenistus poleks kohustulsik, siis nad ei tuleks.

2.2 Hirmud ja mured

Truusa ja Talves (2017) kirjutavad, et ajateenijate hirmude ja murede analüüsimisel tundub suurimaks probleemiks olevat teenistuse tajumine katkestusena oma elus. Tegemist on kõige kriitilisema 10% arvamusel, kuna vabad vastused, mille põhjal analüüs tehakse, on vaid väike osa kõikidest vastustest. Uuringus osalejad pidasid ajateenistust üsnagi mittevajalikuks. Paraku muudab selline nägemus ajateenistuse vastumeelseks ja ebameeldivaks. Ajateenistuse alguses olevad hirmud on Truusa ja Talvese kirjutatu põhjal seotud suuresti sotsiaalsete sidemete ja keskkonnaga tsiviilväljal. Ajateenistusse minejatel puudub isiklik kogemus, nad näevad eelseisvat aega läbi teiste juttude ning uus keskkond ehk militaarväli võib tunduda hirmutav. Probleemid keskenduvad autorite leiul ka sellele, mis tsiviilellu maha jääb, tekib mure iseendaga hakkama saamise pärast uues ja võõras olukorras, kardetakse oma füüsilise vormi pärast, lähedaste pärast ja tekib hirm iseennast kaotada kui ülejäänud maailm edasi liigub. Samas on võimalik autorite sõnul neid hirme ja arvamusid hajutada, kui väeosades töötavad professionaalid (sotsiaaltöötajad ja psühholoogid) räägivad need probleemid juba alguses lahti koos teenistusse asunutega.

Probleemipüstitus

Ajateenistusega seotud teemasid on oluline uurida, et mõista ajateenistusega seotud küsimusi ja tegelemist vajavaid kitsaskohti nii kaitseväes kui ühiskonnas laiemalt. Uuringutulemused loovad eeldused muutusteks, paranduste tegemiseks või uute süsteemide väljatöötamiseks, mis on oluline selleks, et toimuks areng.

Ajateenistus erineb tsiviilelust üsnagi palju, teenistuse käigus on võimalik omandada palju erinevaid oskusi ja teadmisi, mida seejärel endaga tsiviilvälja kaasa võtta. Bourdieu kapitalide teooria abil on võimalik seda kõike mõista ning loogiliselt struktureeritult välja tuua.

Kui ajateenijad teavad ja saavad aru, kuidas ajateenistuses omandatud kapitalide puhul toimub konversioon tsiviilvälja, tekib tõenäosus, et ajateenistuskogemuse väärtus tõuseb nii ühiskondlikul kui individuaalsel tasandil (Laanepere jt, 2018). Ashcroft (2014) arutelul aitab edukas omandatud oskuste ümberpaigutamine suurendada teenistusse astuda soovivate isikute arvu, tänu millele võib tõusta ka reservväelaste motivatsioon ja pühendumus.

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada, milliseid Bourdieu kapitale ehk ajateenistuse jooksul saadud isiklikke kogemusi, oskusi ja suhteid kasutavad noored peale ajateenistuse läbimist.

Uurimisküsimused:

1. Milliste Bourdieu kapitalide omandamisest ajateenistuses räägivad kaitseväeteenistuse läbinud noored?
2. Milliste Bourdieu kapitalide konversioonist ajateenistusest tsiviilellu räägivad kaitseväeteenistuse läbinud noored?
3. Millistest ajateenistusega seotud kogemustest räägivad kaitseväeteenistuse läbinud noored?

3. METOODIKA

Tegemist on kvalitatiivse uuringuga, mille ma valisin selleks, et saada oma töösse isiklikke ning detailseid vaatenurki ja kogemusi ajateenistuse kohta.

3.1 Uuringu valim ja põhjendus

Intervjueeritavateks olid minu kui töö autori sõbrad ja tuttavad, kes läbisid ajateenistuse viimase viie aasta jooksul. Viisin läbi intervjuud algselt nelja mehega. Varasemate ajateenistust käsitlevate kvalitatiivsete uuringute puhul panin tähele, et intervjueeritavateks on ainult mehed, sellest lähtuvalt soovisin mitmekesisuse lisamiseks intervjueerida ka naist. Kuna naised saavad Kaitseväeteenistuse seaduse alusel ajateenistusse astuda, siis nende kaasamine uuringutesse on oluline.

3.2 Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud süvaintervjuud. Süvaintervjuu annab võimaluse saada põhjaliku ülevaate ajateenistuse, sealsete kogemuste ja kapitalide konversioonist vabama vestluse käigus.

Poolstruktureeritud süvaintervjuude puhul on olemas intervjuu küsimustega kava, kuid intervjuu käigus üritatakse säilitada võimalikult suurel määral juhuslikkust, mis on omane struktureerimata intervjuudele (Karu, Kasearu, Biin, 2007).

Kõige lühema intervjuu kestvuseks oli 45 minutit ning kõige pikem intervjuu kestis 1 tund ja 38 minutit. Enne intervjuude läbiviimist tutvustasin intervjueeritavatele oma uurimistööd ning kinnitasin, et kõik nende andmed on konfidentsiaalsed. Intervjuude aluseks olid uurimisküsimused, mille järgi oli mul kergem orienteeruda ja veenduda kõikide teemade kaetavuses. Küsimuste puhul olin paindlik ning lähtusin sellest, mida intervjueeritavad ise rääkida soovisid, vajadusel küsisin lisaküsimusi. Sõltuvalt intervjuude käigust oli muutusi küsimuste järjekorras ning küsimuste hulgas. Intervjuud viisin läbi ajavahemikus 22.03.2018 - 20.02.2018 Lossi 36 koolimajas ja Tartu kesklinnas, Sade kohvikus. Kõik intervjuud lindistasin diktofoniga eelnevalt selleks luba

küsid. Samuti sain nõusoleku nende vastuste kasutamiseks minu töö juhendaja poolt kui selleks peaks tekkima vajadus.

3.3 Analüüsimeetod

Kõik viis intervjuud transkribeerisin, seejärel panin igale failile eraldi koodi. Kõik intervjuudega helifailid kustutasin ära turvalisuse ja anonüümsuse huvides. Kodeerimisel kasutasin induktiivse ja deduktiivse lähenemise kombineerimist. Kombineerimine annab võimaluse kasutada nii teooriast tuletatud koode kui ka uusi, andmetel põhinevaid koode (Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas, 2015). Esmalt tegin avatud kodeerimise, läbi mille tutvusin ma intervjuueeritavate juttu ja mõtetega sügavamalt. Siis tegelesin kategooriate loomisega oma uurimisküsimustest lähtuvalt, kategoriseerides sarnased küsimused ühte kategooriasse. Seda tegin ma tervikpildi saamiseks, et kajastada kõike toimunut ja kogetut endale loogilist süsteemi luues. Kõige lõpuks tegin kategooriad kapitalide järgi, et töö eesmärk ning tulemused uurimisküsimustele oleksid selgelt välja toodud. Kõik kasutatud tsitaadid esitasin töös kaldkirjas ja jutumärkides. Töös kasutasin märgistust /.../ pikemate tsitaatide lühendamiseks ning vajalike osade liitmiseks.

3.4 Uurija refleksiivsus

Kvalitatiivse uuringu puhul on oluline, et uurija teadvustab enda mõjusid uurimisprotsessile ja selle tulemustele, usaldusväärse uuringu puhul veenduvad lugejad selles, et kõik tulemused on kvaliteetsed ja kriitiliselt analüüsitud (Pilt, 2010).

Teadvustasin endale, et mina kui uurija võin mõjutada andmete kogumise ja analüüsimise protsessi. Nagu valimi juures sai ka märgitud, siis olin ma eelnevalt oma intervjuueeritavatega vähemal või rohkemal määral tuttav, mis kindlasti mõjutas ka seda, mida minule räägiti. Minu hinnangul on tegemist pigem positiivse mõjuga, sest intervjuueeritavad tundsid end minuga vesteldes vabalt ja turvaliselt. Samas intervjuude puhul ei pidanud ma uurija rollis olemist keeruliseks, analüüsi juures pidin endale pidevalt teadvustama oma rolli uurijana mitte intervjuueeritavate tuttavana. Pidin reflektiivsust silmas pidama, et minu eelteadmised intervjuueeritavatest ning sellest

tulenevad tõlgendused ja arusaamad nende vastustest ei mõjutaks nende mõtteid. Intervjuude käiku mõjutas minu naiseks olemine, mehed üritasid vältida vulgaarseid väljendeid terve intervjuu vältel ning viisid teema ka naistele ajateenistuses, mida ma leian, et nad poleks meessoost intervjuueerijaga teinud.

4. ANALÜÜS JA ARUTELU

Analüüsisin intervjueeritavate kogemusi, oskusi, läbielamisi, mõtteid ja tundeid ajateenistuses olles ja ajateenistuse kohta. Temaatiliselt asetasin analüüsi osad mitmesse erinevasse blokki alustades mõtetest ajateenistuse eel ning nende muutustest läbi teenistuse. Järgnevalt on analüüs ja arutelu jagunenud kapitalide järgi ning on kokkuvõttev peatükk kapitalide konversioonist. Analüüs ja arutelu lõppeb tagasivaatega ajateenistuse aega ning taassisenemisega tööturгу.

4.1 Ajateenistuse eelsed mõtted ning nende muutus teenistuse jooksul

Enne minekut on tavaline see, et tekivad erinevad hoiakud ajateenistuse suhtes. Tihti tekivad need just sõprade või tuttavate juttude põhjal ning saadud informatsiooni võime pidada eelteadmisteks, sellele viitavad ka Eestis varasemalt läbiviidavad uuringud. Näiteks Truusa ja Talves (2017) toovad välja, et ajateenistusse minejatel puudub isiklik kogemus, mistõttu põhineb eelnev teadmine teiste inimeste juttudele. Enne ajateenistust kuulnud juttude põhjal võib tekkida väga negatiivne suhtumine.

05_MM: "Ei tahtnud minna /.../ tundus ajaraiskamine. Kuulsin paljudelt tuttavatelt mis seal ees ootab, teadsin, et enamus on pask, aga osa tegevustest on ägedad."

Intervjueeritav 05_MM läbis oma ajateenistuse mitte rohkem kui kolm aastat tagasi Tapal sidemehena ning hetkel omandab kõrgharidust ülikoolis.

Samas on kõik inimesed erinevad ja nii palju kui on erinevaid inimesi, on ka erinevaid ja individuaalseid arvamusi. Ülejäänud intervjueeritavad olid ajateenistuse eelselt väga positiivselt meelestatud ja valmis minekuks, kuigi olid varasemalt kuulnud nii positiivseid kui ka negatiivseid arvamusi ja jutte ajateenistusest. Individuaalseid arvamusi ja kogemusi jagatakse paratamatult edasi, kuid nende suhtes tuleks olla eelarvamustevaba. Sellisel juhul on suurem tõenäosus, et tekib kergemini positiivne kuvand ajateenistusest.

Otsitakse ka infot ja uusi teadmisi, mis annaksid võimaluse end ette valmistada, ühest intervjuust selgus, et ka info otsimine toimub läbi teiste inimeste. Huvitav on see, kuidas

ajateenistuse puhul ei hakanud keegi intervjuueeritavatest tegema eeltööd läbi interneti otsingumootorite, kust tänapäeval kiirelt kõik vajalik informatsioon üles leitakse, vaid pigem eelistati vahetut suhtlust inimestega.

02_KO: "Hakkasin suhtlema erinevate naistega ajateenistusest. Sealt sain kindlust, et tegelikult saavad naised hakkama, sealt sain tohutu motivatsiooni."

Intervjuueeritav 02_KO oli ainukene naissoost uuringus osaleja kelle tee ajateenistuses sai alguse mitte rohkem kui kaks aastat tagasi Viru jalaväepataljonis, kuid paraku SBK läbimisega sai tema teekond ajateenistuses läbi füüsilise vigastuse tõttu, kuid vaatamata sellele tegutseb praegu aktiivselt kaitseväes.

Teiste naiste käest otsis intervjuueeritav 02_KO informatsiooni arvatavasti seetõttu, et ajateenistuses on üsna vähe naisi ning kunagi ei saa kindel olla, kui tõepärane on internetist leitud info. Inimesed, kellelt informatsioon saadakse, võivad suuresti mõjutada lõpliku otsust ajateenistusse asumise kohapealt. Suurema pildi saamiseks tuleks infot otsida mitmest erinevast allikast, kuna kogemusi võib olla väga erinevaid.

Mineku võib tihtipeale vastumeelseks muuta soov mitte olla oma partnerist või elukaaslasest nii pikalt eemal. Mida nädal lähemale, seda raskemaks elukaaslastega intervjuueeritavatel läks. Samas leiti, et minek on paratamatu, pole võimalik lihtsalt minemata jätta ning ajateenistuse tee tuleb siiski ette võtta.

03_EK: "Kartsin natukene eesseisvat aega, kuna ma teadsin, et ma ei saa väga pikka aega koju elukaaslase juurde."

Intervjuueeritav 03_EK läbis oma ajateenistuse mitte rohkem kui kaks aastat tagasi Kuperjanovi jalaväepataljonis jaoüleva abina ning hetkel teeb tööd oma õpingute kõrvalt.

Intervjuueeritavad tõid välja, et ajateenistuses on väga suur hulk aega, mille vältel on palju võimalust oma elu üle järgi mõelda. Kui algselt keerlevad mõtted pigem selle üle, et mis toimub ja saama hakkab, siis ajateenistuse lõpu poole hakatakse mõtlema juba tulevikule. Kuna kõik intervjuueeritavad läbisid ajateenistuse koheselt peale gümnaasiumi, siis hakkasid nad mõtlema, mida oma eluga peale reservi saamist edasi teha. Kõikidel oli mitu erinevat varianti, mille vahel valida oli keeruline, kuid rõhutati seda kui oluline on käia ajateenistuses ära noorena, otse peale gümnaasiumi lõppu. Ka Kaitseressursside Ameti lehe andmetel kinnitavad kutsealuste seas läbi viidud uuringud arvamust, et peale

gümnaasiumi lõppu on parim aeg ajateenistusse minekuks ning peale seda on võimalus keskenduda teistele väljakutsetele elus (Ajateenistusse asumisest, 2017).

01_JV: “Mõtlesin sellele varakult ja läksin vabatahtlikult, et see mu elu segama ei hakkaks. Kui oled noor, siis on aega minna ning ma leian, et see on väga vajalik. Kui sellega liiga palju viivitada, kui näiteks 26 aastane läheb naise ja lapse kõrvalt sinna, siis see on tema jaoks väga suur probleem.”

Intervjueeritav 01_JV läbis ajateenistuse mitte rohkem kui viis aastat tagasi Viru jalaväepataljonis ning pidas oma parimaks sõbraks seal olles granaadiheitjat Carl-Gustavit. Noormees hoiab end siiani Kaitseväge tegemistega kursis ning omandab kõrgharidust.

02_KO: “Minnakse ka peale ülikooli, aga siis on see, et vanus pressib peale.”

Intervjueeritava 01_JV sõnade põhjal võib öelda, et tema arust on 26aastasel inimesel olemas juba perekond, kelle eest hoolitsema peab. Intervjueeritav 02_KO kinnitas minu oletust ühiskonnas tekkinud normide kohta ning tema tsitaadist on näha, kuidas teatud vanusega seoses kaasnevad mingisugused normid, mida täita tuleb.

Siit võib välja lugeda seda, et ühiskonnas on tekkinud teatud normid vanusele põhinedes, mida noored ka silmas peavad ajateenistusse mineku aega planeerides. Truusa ja Talves (2018) tõid oma artiklis välja, et noored, kes lähevad ajateenistusse peale gümnaasiumit, teevad tihtipeale seda selleks, et see kiirelt tehtud saaks, kuid ei pea ajateenistust investeeringuks oma tulevikku.

Ka Kasearu ja Truusa (2018) uuringus leidsid neid inimesi, kes leiavad, et mida varem on ajateenistus läbitud, seda parem, kuna hilisemalt võib hakata see elu segama. Autorite läbiviidud uuringust selgub, et mida kiiremas korras läbida ajateenistus, seda kiiremini on võimalik hakata ka tulevikuplaane tegema. On toodud välja ka tsitaat, mis on oma olemuselt väga sarnane eelnevale 01_JV tsitaadile, kus respondent on samuti leidnud, et lapse ja naise kõrvalt oleks keeruline tulla teenistusse (Kasearu ja Truusa, 2018).

Mõtete ja emotsioonide puhul, mis ajateenistuse vältel enim valdavad, toodi välja peale mõtete just suuresti meeleolu kõikumised ning närviliseks muutuv olek. Põhiliselt keerlesid mõtted ja emotsioonid reservi saamise ümber. Mida aeg lähemale jõudis, seda suuremaks ootus kasvas ning ei suudetud ära oodata, kuni lõpuks vabaks saaks.

Soovisin uurida välja, et mida intervjuueeritavad arvavad selle kohta, mis võib olla nende elust saanud ajateenistuse lõpuks, siis mehed pigem sellele ei mõeldud, vaid elasid hetkes. Välja saab meeste puhul tuua vaid intervjuueeritavad, kellel oli ajateenistusse minemise hetkel tüdruksõber või elukaaslane. Positiivse üllatusena olid mehed hästi meelestatud ning uskusid, et ajateenistuse lõpuks on suhe partneriga tugevam kui varem.

04_MS: “No täiesti ausalt, kui sa ikka oma kaaslasega elad üle selle ajateenistuse aja, siis see teeb teid nii palju tugevamaks, ajateenistus on nagu proovikivi kõikide paaride jaoks. Kui sellega hakkama saada, siis pole midagi, millest ei peaks suhtes üle saama.”

Intervjuueeritav 04_MS läbis oma ajateenistuse Kuperjanovi jalaväepataljonis tankitõrjurina mitte rohkem kui neli aastat tagasi ning hetkel omandab kõrgharidust endale südamelähedasel erialal.

Intervjuueeritav koodiga 02_KO, kes oli ainukene naissoost intervjuueeritav, oli aga enda jaoks rohkem läbi mõelnud mis ajateenistuse lõpuks võiks olla saanud temast. Juba minnes teadis ta, et soovib saada autojuhiks ning nooremallohvitseri kursus pole tema jaoks. Aja möödudes tema otsus lõpuks muutus, kuna ta avastas endas uusi iseloomuomadusi, millest ta varasemalt teadlik ei olnud.

02_KO: “Ma tundsin, et samas minus on mingi selline juhi isiksus olemas ja siis ma mõtlesin, et ei. Ei lähe autojuhiks /.../ Tegelikult minust peab saama nooremseersant selle aja jooksul.”

4.2 Kultuuriline kapital

4.2.1 Kehastunud kultuuriline kapital

Vaatamata sellele kui erinevad kõik intervjuueeritavad mu uuringus olid ja et üks neist jagas ajateenistuse kohta pigem negatiivse tooniga isiklikke kogemusi, siis ükski minu uuringus osalenud intervjuueeritavatest ei pidanud ajateenistust elutee katkestuseks nagu Truusa ja Talves (2017) leidsid ajateenijate hirmude ja murede analüüsimisel suurimaks probleemiks olevat. Autorid kirjeldasid uuringu tulemuste puhul, kuidas ajateenijad ei näe teenistuses viibitud aega osana oma elukaarest, vaid seda takistava faktorina, tänu millele jäädakse kõrvale sotsiaalsest elust ning kaotatakse oma koht ühiskonnas (Truusa ja Talves, 2018). Antud uuringus nägi iga intervjuueeritav ajateenistust küll oma

vaatenurgast lähtuvalt erinevalt, kuid kõikide jaoks oli see lõpuks ikkagi positiivse alatooniga kogemus. Ühiselt mainiti ära militaarteemaliste teadmiste saamine ning ka seda nähti väga erinevalt.

05_MM: “Mingid teadmised sa sõjateemast saad /.../ Meile räägiti seal vastastest ka, et kui palju võimsama sõjaväega nemad saaksid tulla, siis väga ei teki tunnet, et oh tahaks nüüd minna sõtta ja mingi võidelda tankidega, ise oled näomaalingus ja kuradi väikese relvaga /.../ veits selline suicide missioon.”

01_JV: “Ajateenistuses saad palju uusi teadmisi sõjavaldkonnas. Ma tean näiteks kuidas metsas ellu jääda, oskan peavarju püsti panna kui vaja peaks olema ja oskan mitte ära eksida metsas, väljapääsu leida vähemalt, kompassi oskan kasutada.”

Antud teema puhul tundub väga palju rolli mängivat see, millise meelestatusega aega teenima tuldi. Seda mainis oma artiklis ka Kasearu (2016), öeldes, et ajateenija eelhäälestus ajateenistuse suhtes koos osade teiste faktoritega võivad muuta liikumise tsiviilist militaarväljale keeruliseks. Mina leian, et positiivsema meelestatusega inimene oskab märgata rohkem asju, mis erinevatest kogemustest tulenevalt talle kasulikud on.

Kõik intervjuueeritavad suutsid leida midagi, mida ajateenistus neile kaasa andis või mida selle jooksul suudeti teha, mida nad enda jaoks kasulikuks peavad.

02_KO: “See tegi tõesti hästi suure pöördepunkti minu elus /.../ peale militaari mind muu ei huvita /.../ ainult riigikaitse on see, mida ma teha tahan.”

01_JV: “Mõtlemisajaks oli see väga hea, et kas ma lähen ülikooli ja mis erialavaliku ma teen /.../ Enne ajateenistust olin aasta aega tööl käinud ja siis läksin teenistusse ja siis tegin erialavaliku ja läsin õppima /.../ Aa, pesupesemise oskuse sain selgeks, ma polnud pesumasinat enne ajateenistust kasutanud. Nüüd ma kogu aeg kasutan, kuna ma oskan. Vooditegemise oskus oli näiteks enne ajateenistust ka olemas, aga seal õppisin lina rohkem sirgu panema ja et tekk oleks voodi peal rohkem sirgu.”

05_MM: “See on veits nagu restart elule. lihtsalt sa pead aasta aega elama suht healthy lifestylei, homikul ärkad vara, siis sööd ja teed trenni /.../ Päris mõnus tegelikult, kõik rutiin ja nii edasi, aga mulle meeldis see. Mul oli enne kaitseväge random elu, ärkasin kuna vaja oli, iga päev oli erinev /.../ magama minna kuna ise soovisin /.../ Minu arust on

see nagu eriti tervise suhtes positiivne asi. Sealt oli hea alustada tervislikuma eluviisiga ja seda ka hilisemalt jätkata, siia maani lausa.”

Intervjueeritav 01_JV mainis veel lisaks, kuidas hügieenitoimingutest habeme ajamine jäi külge ning kuna ta oli seda harjunud tegema terve teenistuse aeg, siis talle hakkas meeldima puhas lõug, tänu millele ta veendub siiani, et habe oleks kogu aeg aetud. Kõik intervjueeritavad leiavad, et ajateenistus on pigem positiivsema alatooniga kui elutee katkestus. Uuringust tuli välja see, et nad ka ise oskavad välja tuua, mida nad kasulikku ajateenistuses saanud või omandanud on.

Eelnevast intervjuude analüüsist on selgesti näha omandatud kapital ning selle edukas konversioon tsiviilellu. Kõik intervjueeritavad leidsid, et ajateenistuse jooksul on nad vähesemal või rohkemal määral muutunud. Kõikide intervjueeritavate sõnul on nende suhtlemisoskus paranenud ning tänu sellele on ka võõraste inimestega kergem suhelda. Oskus rahulikuks jääda peale pingelist ja tihti närvilisi emotsioone tekitavat ajateenistust oli ka kõigil reservi ajaks omandatud.

04_MS: “Tead, mingi ajani ajavad kõik asjad suhteliselt palju närvi, kuni käib nagu plahvatushetk su peas ära, sest sa oled kogu aeg nii närvis ja peale seda sa nagu ei ärritugi enam väga, võtad asja lebomalt ja lepid pigem paratamatusega, mitte ei ärritu.”

Positiivseid iseloomuomadusi toodi välja kõige rohkem ning eelnevatele asjadele lisanduvad veel hea pingetaluvus, teiste mõistmine ning suurem julgus ja enesekindlus. Intervjueeritavad 02_KO ja 03_EK sõnul väärtustavad nad ka aega oma pere ja lähedastega kõvasti rohkem nüüd ning ka 01_JK on oma sõnul perega küllaltki palju lähedasem peale ajateenistuse lõppu.

03_EK: “Kui muidu väga ei viitsind ja pere oli selline iseenesestmõistetav ja harva nägime, siis nüüd hindan neid kõvasti rohkem ja naudin nendega koos aja veetmist rohkem.”

02_KO: “Tsiviilis ma tunnen, et ma käin oma lähedaste ja sugulastega hoopis rohkem läbi, ma leian rohkem aega nende jaoks /.../ enne ajateenistust ma juhtusin oma vanavanemaid nägema korra kuus, mis sest, et nad vaid kilomeetri kaugusel elavad, siis peale ajateenistust käin ülepäeviti seal neil külas.

Intervjueeritav 02_KO rääkis veel hirmust, mis painas teda terve ajateenistuse vältel. Ta mõtles, kuidas suhtub perekond tema otsusesse ning kartis, et tema niivõrd omamoodi huvi võib ta panna situatsiooni, kus sõbrannad ei soovi enam suhelda. Paraku on militaarmaailm veel paljude naiste jaoks väga võõras ja mehine ala, kuid üha rohkem tundub, et ka naised on sellest haaratud ja huvitatud.

Ka praktilisi oskusi oskasid veel intervjueeritavad välja tuua peale ajateenistust. Kui eelnevalt oli juttu 01_JV omandatud pesupesemisoskusest, siis intervjueeritav 03_EK sai esimest korda katsetada õmblemist ning enda sõnul oskab ta seda tänu ajateenistusele üsna hästi. Intervjueeritav 02_KO sõnul ei pannud ta ise alguses tähelegi, kuidas tema koristamisharjumused muutunud olid, kuni tema enda ema positiivse muutuse välja tõi.

02_KO: “Koristamine on au sees /.../ kuhu sõrm vahele mahub, sealt tolmu ära saab, teen etteheiteid isegi oma perekonale. Ükskord panin hästi väikesesse auku oma väikese sõrme ja tõmbasin sealt tolmu sõrme välja ja sain isegi kurjaks, et miks siit must on.”

Huvitava võrdluse saab teha järgnevatest tsitaatidest, mis kirjeldavad seda, kuidas ja kui palju võib tsiviilis vaja minna ajateenistuses omandatud teadmisi ja oskusi.

05_MM: “Mingi 3% õpitud asjadest on sellised, mida tsiviilis kasutada. Näiteks me õppisime raadioside kohta seal rohkem, see on selline asi, mida tsiviilis võib-olla vaja läheb, valguskaablite kohta õppisime ja need on asjad millega tsiviilelus ka kokku puutuda võib. Vajadusel oskaksin teha neid asju ja saaksin hakkama.”

02_KO: “Kõik mis sa eal läbi elad on tsiviilis 100% kasulik. Olgu siis ükskõik milline situatsioon, tegelikult nagu kõik mis sa sealt õpid võtad kogemustena kaasa /.../ Näiteks võtame selle, et sa õpid seal absoluutselt kõik eluks vajaliku. Eelkõige endaga metsas ellujäämist, elustamist, kõike.. /.../ Kui räägitakse, et see on lihtsalt minig õpe, sealt ei saa mitte midagi, siis tegelikult tõele näkku vaadates ajateenistuse lõpus kasutad kõike mida õppisid ja seda on päris paljud noormehed ka öelnud. Näiteks kui mul peaks kodus elekter ära minema, siis ajateenistuses me oleme õppinud, kuidas toimida /.../ mul on kodus toiduvarud olemas hädajuhuks, oleme õppinud kuidas varuda nädal aega toitu, et ellu jääda /.../ Kui oled meditsiini NAKi ära teinud, saad kiirabisse tööle koheselt. See on hästi suur oskust millest ongi tõeliselt palju kasu.”

Kaitsevägi varundab ajateenijaid kehastunud kultuurilise kapitaliga, mida omandatakse läbi treeningu (Cooper jt, 2018). Eelnevate tsitaatidega tõin välja kaks kõige erinevamat intervjuueeritavat, kelle tsitaatidest tuli välja, et nad on võtnud omandatud oskused kaasa tsiviilellu, on sellest teadlikud ning teavad mis hetkedel oma oskusi rakendada. See tähendab, et toimunud on kapitalide konversioon tsiviilellu, kus eelnevalt saadud kehastunud kultuuriline kapital on kaasa võetud reservi.

Intervjuueeritav 01_JV tõi välja, kuidas ajateenistus oli tema jaoks esimene hetk elus, mil ta vabatahtlikult raamatut luges. Eelnevalt luges ta sunniviisiliselt vaid kooliaegset kohustuslikku kirjandust, kuid teenistuses hakkas raamatute lugemine meeldima ning see oli tema meelistegevuseks vabadel päevadel. Oma sõnul loeb ta siiani praktiliselt iga päev raamatuid, mis jällegi tähendab edukat kehastunud kultuurilise kapitali konversiooni ajateenistusest tsiviilvälja.

Kasulike omaduste puhul toodi välja, kui oluline on füüsiline vorm. Kõik mainisid, et olid varasemalt ju trenni teinud küll, kuid algus ajateenistuses kujunes üsna raskeks.

02_KO: "Kõige esimene rännak oli tohutult piinarikas mulle, see oli reaalselt ainult 2 kilomeetrit, 40 kilo seljas, aga see oli nagu 100 kilomeetrit minu jaoks."

05_MM: "Nato test on ainuke asi, mille järgi seal füüsilist hinnatakse ja see pole mu arust kõige adekvaatsem."

Füüsilise vormi hindamisel tekkis seos intervjuueeritava 05_MM arvamuse ja minu enda järeldusel ajateenijate kompleksuuringu tulemustest. Seal selgus Oja ja Piksööt (2018) tulemustest, et kehalist pingutust hinnatakse küll ajateenistuse lõpus oluliselt kergemaks kui peale SBK läbimist, kuid hinnang oma füüsilisele vormile on langenud ja üldfüüsilise testi puhul ei ole olulisi muutuseid SBK aja ja reservi arvamise aja vahel. Eelneva teksti ja intervjuueeritava tsitaadi põhjal järeldan, et kaitseväel oleks vaja välja mõelda muid füüsilise vormi hindamise meetodeid, mis oleksid mitmekülgsemad kui üldfüüsiline test.

Isiklike tugevuste puhul, mis aitaksid ajateenistuses paremini hakkama saada tuli välja, et olgugi see esialgne vorm ja olek nagu ta on, teenistuse ajal toimub väga suur eneseareng. Füüsiline vorm paranes drastiliselt kõikidel intervjuueeritavatel, eriti intervjuueeritav 01_JV, kes enda sõnul oli nõrk ja peenike poiss, saavutas ta teenistuse ajal oma elu parima vormi. Oma elu parima vormi saavutasid ka teised ning nad nentisid, et

see jääb püsima mõneks ajaks ka peale ajateenistust. Kuna see oli juba eelnevalt olemas, siis intervjuueeritavad üritasid ka oma vorm säilitada, aga paraku pidid kõik tunnistama, et ajateenistuse aegsest vormist pole alles enam midagi. Kohati tundub see paratamatu ja arusaadav, kuna ajateenistuse ajal on väga korralik rutiin ning väga palju liikumist, tänu millele füüsiline vorm püsibki väga hea.

Kapitalide mõistes saan öelda, et lisaks kehastunud kultuurilisele kapitalile on füüsiline vorm ajateenistuses ka sümboolne kapital. Lisaks hea tervise tagamisele on kõrge kehalise võimekuse tase militaarväljas ka sõjaliste eriülesannete täitmiseks, kurnatuse vähendamiseks ja vigastuste vältimiseks (Knapik jt, 2017, Oja ja Piksööt, 2018 kaudu). Paraku tuleb intervjuudest välja hea füüsilise vormi ära kadumine tsiviilelus. Ideeliselt on konversioon küll tsiviilellu toimunud, kuid intervjuueeritavad pole vaeva näinud selle säilitamiseks, mis annab märku ka füüsilise vormi sümboolse väärtuse kadumisest tsiviilis.

Ajateenistuse jooksul omandatakse lausa omamoodi keel, milles omavahel arusaadavalt suheldakse. Intervjuueeritavate sõnul oli põhiliseks väljendiks, mis külge jääb: “*mongol*”, mida kasutati kirjeldamaks kui loll keegi on, kui keegi oli midagi teinud valesti ja kui keegi rühmakaaslastest närvi ajas. Ajateenistuse ajal omandatud sõnavara on mõnel tugevalt veel püsima jäänud, igapäevases kasutuses ning kandunud edasi ka nende pereliikmetele ja lähedastele. Intervjuueeritav 02_KO sõnul meeldivad talle väga ajateenistuses omandatud väljendid, kuid ainukese asjana üritab ta ise roppe sõnu pigem vältida. Intervjuueeritava 01_JV sõnul ütlevad teenistuse vältel omandatud väljendid rohkem kui tuhat sõna nende, kes on ise samas maailmas olnud. Teised aga üritavad vältida ajateenistuse aegset keelekasutust just pidevate roppude väljendite tõttu.

05_MM: “*No lisaks muule lendab seal väga palju niiöelda ebasüüdsaid väljendeid. Kui saan nende vendadega uuesti kokku, siis tuleb veits tagasi üheks õhtuks, aga seal kui oled /.../ juba need ülejäänud räägivad teistmoodi, siis räägid ise samamoodi.*”

Omandatud släng ja keelekasutus jäävad intervjuueeritavate sõnul külge ning see on vaid iga inimese enda asi kas ja kui palju ta seda peale ajateenistust kasutab, kuid sattudes kokku teiste ajateenistuse läbinutega, siis tulevad erinevad väljendid uuesti kasutusse.

Kaitsevägele omane keelekasutus on osa kehastunud kultuurilisest kapitalist ning intervjuueeritavate jutule põhinedes saab öelda, et militaarkultuuri kontekstis omab antud kapital sümboolset väärtust, mis sarnaselt füüsilisele vormile enam tsiviilelus oma sümboolse väärtuse kaotab.

Intervjuueeritavad suutsid endas leida ka iseloomuomadusi, mis neile kasuks tulid. Enim toodi välja erinevaid jooni, mis tulevad kasuks teiste inimestega suhtlemisel, rahulikkust ja pingetaluvust, mille olid osad intervjuueeritavad omandanud varasematel töökohtadel. Antud lõigus saame rääkida konversioonist, mis leidis aset tsiviilväljast ajateenistusse tulles.

4.2.2 Objektiveeritud kultuuriline kapital

Ajateenistusest on võimalik kaasa võtta väga palju erinevaid asju. Nimesildid, embleemid, isikliku infoga kaelakett ehk laibakett, diplomid, pildid ja väga palju asju veel. Huvitav oli teada saada, kas ja mida hoiavad intervjuueeritavad alles ning mis põhjustel. Selgus, et intervjuueeritav 05_MM on alles hoidnud kõik, mida vaja on, kui järgmisele õppusele minema peaks, enda sõnul ei hoiaks ta muidu materjaalseid asju alles peale paari asja ehk vaatamata kõigele on tema jaoks siiski kaks asja, mis on tema jaoks piisavalt suure tähendusega, et säilitada.

05_MM: “ Ühe nimesildi jätaksin alles vist, kuna see on tegelt veits lahe, suurtükikild, mille ma kaasa vedasin on ka äge ja see on mul alles siiamaani, ülejäänu viskaks minema.”

Intervjuueeritavad 01_JV ja 04_MS hoiavad samuti kõiki oma asju alles, kuna peavad läbitud ajateenistust väga suureks ja oluliseks osaks oma elust. Intervjuueeritavad 02_KO ja 03_EK on aga oma alles hoitud asjade üle väga uhked.

02_KO: “Mul on oma special tahvel, seal on absoluutselt kõik mis ma sealt sain. Nimesildid, minu pataljoni embleemid, jalaväebrigaadi embleem, kaelakett, kus on minu daatumid, ehk siis laibakett ja natopaki teepakk on ka mul knopkaga seal tahvil kinni. Tegin tahvli ja riputasin oma seinaleülesse /.../ Osad viskavad need asjad kohe sahtlisse, aga minu jaoks on see nii tähis ja uhke tunne, et mul ongi eraldi tahvel ja sinna ma kogungi kõiki oma militaarasju.”

03_EK: "Mul on kodus mega suur kast, kus on kõik minu militaarasjad. Tagantjärele olen korduvalt mõelnud, et oleks võinud rohkem vormis pilte teha, mul on neid ainult paar tükki. Kui aus olla, siis on seal kassis isegi asju, mida ei oleks üldse tohtinud kaasa võtta, aga ma lihtsalt pidin. Kõige väärtuslikumaks enda jaoks pean ma sealt kastitüüpi asjadest enda märkmikuid mida ma täitsin seal olles. Algas kõik sellega, et pidi reeglid ja käsud ja kõik mida õpetati, kirja panema. Sealt edasi hakkasin nagu päevikut pidama. Mul on mingi neli-viis tükki neid märkmike äärest ääreni täis kirjutatud. Neid on nii tore vahetevahel lugeda ja meenutada. Ajateenistus on siiski selline au asi ikkagi ju."

Kõik materjaalsed ajateenistusega seotud asjad on osa objekteeritud kultuurilisest kapitalist ning kuna intervjuus osalejad võtsid need tsiviilellu kaasa, siis saame öelda, et toimunud on kapitalide konversioon. Kõik materjaalsed mälestusesemed võivad tekitada nende omanikele emotsionaalselt positiivset seost, kuna nad on seotud möödunud ajaga, mil antud asjade omanik noorem oli, tegemist on ka militaarpärandiga (Laanepere jt, 2018).

4.2.3 Institutsionaliseeritud kultuuriline kapital

Intervjueeritavad rääkisid, kuidas kõrgem auaste on miski, mis annab tohutult palju juurde ning räägiti ka sellest, kuidas mõjutab valitud amet suhtumist sinusse. Intervjueeritav 05_MM sõnul tehti maha autojuhte ning seersandid olid palju rohkem hinnas, autojuhid olid lollid ja seersandid targad. See võib tuleneda sellest, mida militaarmaailmas oluliseks peetakse.

Ka Laanepere jt (2018) sõnul on üksuseid, mis on teistest prestiižikamad ning mida väärtustatakse teistest üksustest rohkem. Osad inimesed just loodavadki saada ajateenistusest uued autojuhiloa (Arvamused Eesti Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust, 2016), kuna see tuleb neile veel hiljem ka tsiviilis kasuks, kuid arvestades seda, et ajateenistus treenib välja tulevase reservväelasi, kes vajadusel oma riiki kaitsma lähevad, siis on võimalik, et need kes soovivad juba ajateenistuse jooksul kõrgemale pürgida, on rohkem väärtustatud just seetõttu. Auaste on ajateenistuses ja kaitseväe mõistes kõige selgemini nähtav institutsionaliseeritud kultuuriline kapital (Laanepere jt,

2018). Üleüldiselt leidsid intervjuueeritavad, et mida kõrgem auaste, seda rohkem see juurde annab.

02_KO: “Kõige madalama astme peal /.../ peadki kuulama endast kõrgema auastme käske, käsud on täitmiseks ja neid no ei ole ausalt mõtet eirata /.../ sa oledki kõige madalam. /.../ Kõrgem auaste kindlasti annab kogemusi juurde /.../ tuleb hilisemalt rohkem kasuks. Sa saad endale nooremallohvitseri auastme, nooremseersant ja õige kõrgem, mida üks ajateenija saada võib, on lipnik. Ajateenistuses sa tegelikult õpid endale sõjaaja ameti ehk siis kui sa jäädki tavaliseks reameheks, siis maakeeli oled kahuriliha, aga kui reaalselt õpid endale mingi ameti, siis sõja ajal saad endale nii sooja koha, et sa ei peagi võib-olla oma kuudist välja astuma.”

05_MM: “Kõrgem auaste annab lihtsalt privileegi, saad erinevaid asju otsustada, saad rohkem ülesandeid ja seega õpib rohkem asju tegema, korraldama ja ülesandeid delegeerima ning tunde läbi viima. Sina vastutad enda jüngrite eest ja kui mõelda, et milline ülemus sa tahaksid olla päriselus, siis võid seal proovida mis sulle meeldib.”

Kõrgemal auastmel tekkiv juhupositsioon teiste alluvate üle on tõepoolest hea võimalus katsetada tulevikuks juhi ametit ning mul on seda hea näha, et lisaks militaarväljas tulevikus kasu nägemisele, suudetakse leida ka võimalusi siduda läbi kõrgema auastme saadavad kogemused võimalustega tsiviilelus. Cooper jt (2018) lausuvad oma artikliks, et militaarväljas on auaste väga oline valuuta, kuid tsiviilis ei peeta seda nii oluliseks. Kuna auaste militaarväljas nii hinnatud on, siis on tegemist ka sümboolse kapitaliga, seda vaid militaarväljal. Kuna tsiviilelus seda ei hinnata ega tunnustata, siis tsiviilelu kontekstis sümboolne väärtus enam ei kehti.

4.3 Sotsiaalne kapital

Tagasi tsiviilellu suundumist intervjuueeritavad väga raskeks ei pidanud, kuna mainisid, et inimene harjub iga olukorraga ära ning isegi kui tunned esialgu, et väga raske on, kuna korda, kellaaegu ja rutiini polnud enam paigas nii nagu ajateenistuse ajal, siis tegelikult möödub see väga kiirelt. Esmaste emotsioonide puhul toodi välja suurt rõõmu, et reserv lõpuks kätte jõudis, kuid kõikide intervjuueeritavate puhul ühise joonena tuli välja, et igatsema jäädid enda rühmakaaslaseid, kellest olid saanud sõbrad. Varieeruvalt ajast, kuna

intervjueeritavad reservi said, siis on sõbrused rühmakaaslastega jäänud püsima aastast kuni viie aastani, mis tähendab, et ajateenistusest on võimalik leida väga pikaajagsed sõbrad.

02_KO: “Kolme kuuga sai meie rühm nii ühtseks, suhtlus on õnneks säilinud, see on hästi positiivne. Ma mõtlesin, et okei, lähen sealt ära ja siis suhtlus kaob kõigiga, aga reaalselt me suhtleme kõik koos ikka, absoluutselt kõigiga. Olgu selleks kas eesti poiss või vene poiss, me saame kõik hästi läbi.”

05_MM: “Ma olin väga ägeda pundiga koos, aga lõppude lõpuks ütlevad seda kõik, sa leida ikka endale sealt sõbrad.”

01_JV: “Põhiline millele mõtlesin olid rühmakaaslased, et nendest ma olen nüüd välja lõigatud. Mul oli sellest kahju ja igatsus oli esimestel päevadel väga hull /.../ Paari rühmakaaslasega on siiamaani suhtlus alles, käime jõusaalis koos ja muljetamas.

Laanepere jt (2018) sõnul on kaitseväes on väga olulisel kohal üksusesisene ühtsustunde loomine, mis aitab ajateenijatel üksteist suuremal määral usaldada keerulistes situatsioonides, kus neil on vaja koos tegutseda ühtse missiooni eesmärgil. Autorite sõnul pakub üksus ning seal saavutatud side potentsiaalselt väga suure väärtusega kergelt tsiviili konverteeritavat sotsiaalset kapitali. Intervjuus osalejate kogemused näitavad seda, et sotsiaalse kapitali konversioon on toimunud ning suhtlus endiste rühmakaaslastega on jäänud kõigil püsima.

4.4 Kapitalide konversioon

Kapitalide konversioon on toinunud antud töös mitmete erinevat sorti kapitalide puhul. Kõige enam on märgata konversiooni kehastunud kultuurilise kapitali puhul. Intervjueeritavad omandasid teadmised riigikaitsest ning suudavad vajadusel metsas hakkama saada. Lisaks sellele omandasid nad eluks vajalikud oskused nagu pesu pesemine ja õmblemine niiti ja õela kasutades. Spetsiifilisemad teadmised omandas intervjueeritav 05_MM raadioside ja valguskaablite kohta. Samuti juurutas antud intervjueeritav endas tervislikuma eluviisi.

Intervjuus osalejad tõid välja ka uute iseloomuomaduste omandamise, mis ka tsiviilis neile kasuks tulevad alustades pingetaluvuse ja enesekindlusega ning lõpetades oma pere suuremal määral väärtustamisega.

Samuti saadi ajateenistusest sõbrad, kellega on jäädud ka peale reservi saamist suhtlema ning objekteeritud kultuurilise kapitali puhul on kõik intervjuueeritavad säilitanud ajateenistusest saadud materjaalsed mälestused, mõni seetõttu, et kunagi võib vaja minna ning mõndade intervjuueeritavate jaoks on tegemist uhkuse ja heade mälestustega.

4.5 Mälestused ajateenistusest

Kogemusi ja läbielamisi, mis intervjuueeritavatele meenusid ja mida nad väga suure õhinaga rääkisid pikalt, oli väga palju. Koheselt selgus, et ühest jutust saab teine ning teisest kolmas. Seda kõike just seetõttu, et mingi teise mälestusega oli seotud keegi kindel inimene või koht eelmisest mälestusest. Intervjuueeritav 01_JV ütles, et ajateenistusele mõtlemine paneb ohkama ja toob naerutuse näole. Tema jaoks tulevad koheselt ajateenistuse peale mõeldes meelde hetked mis on naljakad, kui keegi sai hakkama millegi eriti nalja pakkuvaga. Just sellised mõtted tulevad talle esimesena pähe ning ta ütles, et need toovad siiani suure ja laia naerutuse näole, mis tal ka rääkimise hetkel näol oli. Veel mainis ta, et alati polnud nii tore ning mälestused konfliktidest tulevad sama kiirelt meelde kui positiivsed mälestused. Eriti just sellised mälestused, kus kellegil tema rühmakaaslastest oli konflikt ülemaga ning kust arenes edasi probleem tema enda ja ülema vahel, kuna ta tundis vajadust oma relvavenna kaitseks välja astuda.

01_JV: "Enne ajateenistust ei oleks ma nii väga kellegi kaitseks välja astunud. Nüüd ma sekkuks jõulisemalt oma sõprade ja lähedaste kaitseks välja /.../ suudan palju paremini endast kehtestada /.../ suudan sõnadega end maksma panna enamuses olukordades.

Antud tsitaadist nähtav tahe oma sõprade kaitseks välja astuda, on minu arust väga tihedalt seotud juba ajateenistusele eelneva kui ka seal omandatud sotsiaalse kapitaliga.

Teiste pealt on väga palju võimalik õppida, kui neid piisavalt tähelepanelikult jälgida nagu tuleb välja ka eelmisest tsitaadist, sest noormehe enda sõnul õppis ta

enesekehtestamisoskust, järjekordne näide kehastunud kultuurilisest kapitalist, rühmavanemalt, kes oli tal peale SBK lõppu teise üksusesse minnes.

Intervjueeritav koodiga 05_MM rääkis, kuidas nad said sõita helikopteriga, mis oli tema jaoks esmakordne ja üks kõige vingemaid asju, mida ta elu jooksul teinud on. Tõi ka välja hirmutava poole, mis puudutas erinevat tüüpi inimesi ja relvakasutust.

05_MM: “Hirmus on see, et sa oled selliste vendadega koos, kellele antakse relvad, sa ei tea mida oodata mingist vennast, et äkki ta pöörab ära või juhtub miskit /.../ Kui rohkem tundma õppisin teisi, siis lihtsalt vaatad, kelle kõrvale lasketiirus satud.”

Teatud hirm ja ärevus relva kasutamisel on loomulik. See ei ole mäng, relvad on reaalsed ja halva juhuse korral võib keegi tõsiselt haiget saada. Arusaadav on, et kui olla koos paljude inimestega, keda sa isegi teada ei pruugi, siis surmavate relvade kasutamisel on hirm jällegi loomulik. Meenutades veel üsna värskeid ajateenistuse jooksul relvadega seotud intsidente, siis hirm ja ärevus on õigustatud.

Veel eelmisel aastal hukkus Ida-Virumaal laskeharjutusel end tulistanud Viru pataljoni ajateenija (Einmann, 2017). Päev hiljem sai samas kohas laskeharjutusel kergemalt kuuliga vigastada järjekordne Viru pataljoni ajateenija, kes ei täitnud kõiki ohutusnõudeid korralduse peale ning kogemata maa suunas tulistas (Randlaid, 2017). Sellel aastal on samuti leidnud aset intsident relvaga, kui Kuperjanovi pataljoni ajateenija end õlga tulistas laheda armi saamiseks (Kund, 2018). Jättes kõrvale need meenutused, siis kõige vahetuma mälestusena tulevad intervjueeritaval meelde paratamatult halvad olud.

05_MM: “Meil oli Tapal see aasta ka, kui ei olnud maju. Me olime telklas /.../ nii halb aasta, kuna pidime kolm kuud metsas elama, siis lasketiir läks katki või mingi remonti. Ja siis ei saanud seda kasutada ja pidime kuskil metsas kogu aeg olema ja mitte midagi tegema.”

Intervjueeritavale 02_KO meenub esimese asjana väga hirmutav kogemus, mille tagajärjel ta hakkas mõneks ajaks metsa lausa vihkama, tegemist oli tema jaoks kõige hullema kogemusega, samas ajateenistusega ei olnud sellel tema sõnul seost, pigem oli tegemist juhusega.

02_KO: “Kuna noormehed minu jaoks olid väga laisad, siis ohverdasin end ja läksin üksinda patrulli. Ma astusin meie alalt välja nii, et minu ees seisis reaalselt mega suur

põder. See oli hetk kui ma tardusin ja ei oskand midagi teha. Peale seda ma enam patrulli ei läinud.”

Metsalaagrites juhuslikult metsloomade nägemine võib olla üsna loomulik asjade käik, kuid arvestades põdra suurust, raskust ja üksinda olekut, siis lisaks suurele elamusele võis see tõesti meeletult suur ehmatuse olla. Arvestades seda, kui palju on Eesti metsades erinevaid metsloomi, siis oli vedamine, et põdra asemel ei juhtunud intervjuueeritava teele ette kedagi ohtlikumat.

Probleemid ja nende teke on paratamatud, intervjuueeritavate sõnul oli neid alati ning neid üritati tekitada ka pidevalt juurde. Seda pigem mitte ajateenijate poolt vaid ülemate poolt. 05_MM sõnul üritati leida ka kõige väiksemaid vigu, probleeme ja põhjuseid, tänu millele ei olnud võimalik linnaloale saada nädalavahetusel. Siin kohas on mõtted kahetised, kas tõesti üritasid tema ülemad tekitada probleeme juurde nimelt, et mehi nädalavahetustel sees hoida või see lihtsalt tundus nii ajateenijale, kes niigi ajateenistust ajaraiskamiseks pidas ja soovis pigem igal võimalikul hetkel kodus olla.

04_MS: “ Minu jaoks oli debiilne, kuidas mõned kõrgemad vennad oma võimu ära kasutasid. Meid sunniti metsas maas olevaid käbisid korjama, kuna see olevat praht. Suht ebameeldiv oli ka niisama asfaldi riisumine. Neil ei olnud meile muud tegevust anda seega nad alandasid meid. /.../ asi muutus lausa nii hulluks, et me otsisime meestega juriidilist abi.

Rühmakaaslastega tekkinud probleeme ei pidanud intervjuueeritavad suurteks asjadeks, asjad said omavahel selgeks räägitud või unustati üldse ära. Kui elada pikka aega koos suure hulga inimestega, siis väiksed probleemid on tavalised ning vältimatud. Ajateenistuses kasvatatav grupivaim ja grupiliikmete vahel tekkiv side tundub olevat piisavalt tugev, et aidata keerulistest hetkedest üle.

Kui probleemide juures rääkida ka isiklikest hirmudest, siis noormehed enda sõnul isiklike hirme ei kogenud teenistuse jooksul. Naisterahvas 02_KO tõi välja, et tema jaoks olid teenistuse jooksul igapäevased hirmud seotud hakkamasaamisega meestepundi seas, kes on füüsiliselt tugevamad ja ajateenistuse, kui “meesteala” teoreetilise poolega. Positiivse küljena tõi ta välja selle, et tema rühmakaaslased suutsid talle olla väga suureks toeks ja võtsid teda vastu kui oma õde.

02_KO: "Poisid oli hästi toetavad ja aitasid, siis minu enesehinnang ka enda suhtes mingis mõttes tõusis /.../ Tugi ja toetus on hästi oluline mulle kui naisele."

Intervjueeritavate sõnul oli ikka inimesi, kes oleksid vajanud tuge ja abi oma hirmude või probleemide lahendamisel, kuid nad ei avaldanud soovi, ehk tundub naiste puhul see lihtsalt normaalne, et nad vajavad tuge ja abi, samas kui mehed peaksid ise oma asjadega hakkama saama ning abi otsimine vähendaks nende mehelikkust.

Kui naissoost intervjueeritav lisaks rühmakaaslaste toele otsis tuge oma ülemalt, siis ta ütles, et see nõudis väga suurt julgust, et selline samm astuda. Abi otsimise suhtes mainisid ka teised inimesed, et kellegi poole probleemidega pöördumine ja abi otsimine tekitab valehäbi tunnet ning võimalust sattuda mõnitamise ohvriks

01_JV: "/.../ Oleks paljudele kasu olnud, kui nad oleksid julgenud pöörduda, seal on see valehäbi tunne."

02_KO: "Võikski olla ka sotsiaaltöötaja infotund, kus ta ise tuleb räägib, et tema poole pöörduda võiks, see annaks kindlasti julgust oma mure edasi rääkida, kuna kardetakse minna. Suht paljud jäid oma muredega nii üksi ja ei läinud rääkima, kuna kardeti /.../ Ma ei pöördunud kuna see jäi julguse taha ikkagi. Kartsin naerualuseks sattuda sinna mineku tõttu. Ma kartsin just seetõttu, kuna ma olen naine ja lähen abi otsima."

05_MM: "Ma ei tea, seal on kõik mehed ja kui keegi sinna läbi, siis antakse ikka puid alla, umbes et kas sa oled naine või mingi puudega? Kui oleks anonüümne, siis vast käidaks rohkem. Kaitseväes on alati mingid ettekäänded miks see ei saa anonüümne olla, kuna vastutav peab teadma, kus ta alluvad on. Ülemad on kõige hullemad, kes puid alla panevad."

Cooper jt (2018) on kirjeldanud emotsiooni ja nõrkuse näitamist naiselikuks jooneks, mis ei lähe kokku maskuliinse dominantse soo ideoloogiaga. Militaarmaailmas on äärmuslik maskuliinsus kõrgelt hinnatud ning leitakse, et see aitab paremini hakkama saada (Cooper jt, 2017).

Mulle tundub, et tegelikult on kaitsevägi ka toetav ja mõistab vajadust tagada võimalus abi saamiseks kuna kõik intervjueeritavad olid esimesest päevast teadlikud erinevatest inimestest ja võimalustest kelle poole mis muredega pöörduda. Intervjueeritav 01_JV meenutab, et tal õnnestus korra isegi kaplani juures käia. Eesmärgiks oli hoopis raamatute

laenutamine, kuna kaplani teiseks ametiks oli raamatukoguhoidja roll ning raamatukogu olemasolust leidis ta väga palju positiivset enda jaoks.

4.6 Tagasisivaade ajateenistusele

Praegune suhtumine ajateenistusse on jällegi väga individuaalne. Intervjueeritav 05_MM, kes oli enne ajateenistusse minekut väga negatiivselt juba meelestatud, on seda ka siia maani. Kuigi ta leiab, et oli lahe, siis ta seda rada enam kunagi ei sooviks läbi teha. Intervjueeritav 01_JV on reservis oldud aja jooksul suutnud palju mõelda enda ajateenistuse aja peale ning otsuste peale mis ta sinna minnes langetas, kui ta kaheksaks kuuks läks. Nüüd leiab ta, et et ta jäi paljust ilma.

01_JV: "Oleks pidanud tulema ühteistkümneks kuuks /.../ oleksin saanud autojuhiks või jaoülemaks /.../ oleks kasulik ka olnud, et oleks saanud rohkem õppida."

Intervjueeritav 04_MS on üsnagi pettunud, kuid samas üritab püsida optimistlikuna tuleviku suhtes mis näitab, et ta ei lase enda halval kogemusel tekitada endas automaatset üleüldist arvamust kaitseväe süsteemi kohta.

04_MS: "Ma olin ju reaalselt ainukene, kes arstlikus komisjonis tõstis käe, kui meilt küsiti, kes juba ajateenistusse minna tahab. Õpetati küll lähedaid asju, kuid sealne suhtumine jäi ikka väga palju soovida. Reservi tulin täitsa teiste emotsioonidega, kui sinna läksin, aga eks näha ole, varsti on SIIL, ehk mu arvamust suudetakse veel muuta kaitseväe süsteemi ja võimuhierarhia koha pealt."

Kui eelnevalt sai mainitud, et suhtes olevad intervjueeritavad olid kindlad, et ajateenistus on kohati proovikiviks ning selle ületamisel muutub suhe partneriga tugevamaks, siis järgnev intervjueeritav on tagasvaates just selle üle kõige rahulolevam.

03_EK: "Siia maani mõtlen, kui uskumatult lähedaseks ajateenistus mind ja minu elukaaslast tõi. Meie suhe on kõavsti tugevam kui varem ning üksteise harva nägemise tagajärjel suurem suhtlus telefoni ja messengeri teel andis meile võimaluse üksteist veelgi rohkem tundma õppida isegi kõige suvalisemate faktide kohapealt."

Mainiti ka, et teadmatus on asi, mida ei peaks olema või võiks olla ehk vähesemal määral ning korraldusliku poolega oleks vaja teha parandusi ja muudatusi. Intervjueeritav 04_MS tõi ka välja selle, kui oluline oleks austav suhtumine kõikide suhtes, et keegi ei peaks kogema halba kogemust enda ülematega nagu tema rühm.

4.7 Taassisenemine tööturule

Peale ajateenistust on kõik intervjueeritavad pannud oma ajateenistuses käigu CV-sse. Mõned arvavad, et piisab sellest, kui see on CVs olemas, kuid seda pole vaja tööandjale eraldi ütleva hakata, kuna see pole niivõrd suur ega oluline asi. Intervjueeritav 02_KO lisas veel, et kuna ta on naine, siis eraldi mainimine tooks talle ebamugavat lisatähepanu.

02_KO: "Pigem peaks seda mitte mainima, kuna kohe vaadatakse, et miks sa läksid sinna, kui naine oled ja ma ei oska sellele ausalt vastust anda. Oskan ainult öelda, et aga miks mitte?"

Kahe intervjueeritava (01_JV ja 04_MS) sõnul ütlevad nad enda tööandjatele väga hea meelega, et nad on juba ajateenistuse läinud, kuna nende arust annab see neile eelise nende ees, kes pole ajateenistust läbinud ja näitab neid ka väga heas valguses tööandja silmes.

01_JV: "Ma olen tööandja silmis rohkem väärt, ma ei kao vahepeal ära, et aega teenima minna."

Antud intervjueeritav kinnitas veel seda, et tema töö kinnipidamisasutuses nõuab palju oskusi, mida ta omandas ajateenistuse jooksul, näiteks omandas ta mingil määral ülemaid vaadates enesekehtestamisoskused, mida ta on saanud töö edasi arendada. Cooper jt (2018) sõnul otsivad mõned veteranid peale teenistusest lahkumist tööd just sarnastel aladel, näiteks politseinik, vanglaametnik ja muud vormiriietust nõudvad töökohad. Minu arvamuse järgi on võimalik selline asjade kulg ka intervjueeritava 01_JV puhul.

04_MS: " Kindasti tuleb bossile mainida, et ma olen ajateenistuse läbinud, seda ma ka peale ajateenistust töövestlusele minnes tegin. Ma peaksin tema silmis silma paistma teiste kõrvalt kes ei ole käinud, kuigi vanuse ja tervisliku seisundi poolest peaksid juba

käinud olema. See näitab ülemustele, et ma olen kohusetundlik, teen ära mis on vaja ning ei ürita ära viilida kuidagi.”

On võimalik, et ajateenistuse läbimine ei olegi väga oluline ja ei pruugi anda eeliseid tsiviilelus tööle saamiseks. Lord Ashcroft (2014) toob esile, et kaitseväes teenides omandatud oskused ei pruugi olla olulised kandideerides tavalistele töökohtadele. Võib järeldada, et ajateenistuse jooksul omandatud oskused on niivõrd spetsiifilised, et nad mängivad olulist rolli vaid töökohtadel, mis kuuluvad militaarvälja.

KOKKUVÕTE

Kaitseväeteenistuse läbinud noored, kes osalesid intervjuudes andsid väga huvitavat ja sisukat informatsiooni minu bakalaureuse töö jaoks.

Sotsiaalse kapitali puhul tõid nad välja sõprussuhted, mis on väga pikaajased. Objektiveeritud kultuurilise kapitali puhul rääkisid nad oma nimesiltidest, embleemidest, tehtud fotodest ja muudest mälestusesemetest mida nad alles hoiavad. Kui mõni intervjuueeritav ei pea suurt osa alles hoitud asjadest oluliseks, siis kaks intervjuus osalejat on enda materjaalsete mälestuste üle eriti uhked. Institutsionaliseeritud kultuurilise kapitali puhul tajusid intervjuueeritavad auastme olulisust ja väärtust.

Kõige enim mainiti kehastunud kultuurilist kapitali. Antud kapitalitüübi puhul omandasid intervjuueeritavad teenistuse jooksul palju uusi isikuomadusi, näiteks kannatlikkus, kehtestamisoskus ja enesekindlus, mis kõik tuli läbi kogemuste. Kehastunud kultuurilise kapitali alla kuulub ka keelekasutus ja släng mis on militaarväljas spetsiifiline ning mille järgi tuntakse ära üks omadest. Samuti kuulub sinna alla ka füüsiline vorm, mis on militaarväljas ka sümboolne kapital, kuna head füüsilist vormi peetakse seal vajalikuks võimalikult hästi hakkama saamiseks ning seda väärtustatakse.

Ainukene kapitaliliik, mida intervjuueeritavad ei maininud oli majanduslik kapital, mis on eelkõige rahaline kogum ning Bourdieu sõnul kõige iseenesest mõistetavam kõikide kapitalide seast.

Kapitalide konversioon toimus kõigi kolme kultuurilise kapitali puhul ning ka sotsiaalse kapitali puhul. Tsiivilvälja võeti kaasa uued sõbrad, omandatud iseloomulikud tugevused ja erinevad oskused alustades igapäevaellu kuuluvatest oskustest nagu pesu pesemine, lõpetades oskustega metsas ellu jääda.

Sümboolse kapitali puhul, milleks osutus militaarväljal füüsiline vorm ja auaste, tuleb mainida ära nende sümboolse väärtuse kadumist tsiivilvälja tagasi tulles. Füüsiline vorm kadus kõikidel intervjuueeritavatel üsna kiirelt, kuna tsiivilväljas ei peeta seda nii tähtsaks ja ka sõjaväeline auaste ei mängi tsiivilis igapäevaelus mingit rolli.

Tsiivilvälja on kaasa kandunud ka mälestused ajateenistusest. Kõige eredamad mälestused ei lähe küll kapitalide alla, kuid on nendega tihedalt seotud, kuna tegemist on

ajateenistuses saadud kogemustega, mis on intervjueeritavaid ühel või teisel määral õpetanud või kasvatanud. Samuti tõid Cooper jt (2018) välja selle, et nn tippsündmused või emotsionaalselt laetud kogemused tekitavad tugevama sideme militaarväljaga. Positiivsed tippsündmused ajateenistuses, ilmselt tekitavad ka retrospektiivis parema mälestuse ajateenistuse perioodist.

Praegune suhtumine ajateenistusse on intervjueeritavatel väga erinev, kuid positiivseid tunnuseid ja mälestusi ikka leitakse. Üks intervjueeritav lausa ütles, et ta oleks pidanud pikemaks ajaks minema, et rohkem omandada. Seda leiavad kõik intervjueeritavad, et ajateenistus ei ole osa elutee katkemisest ning seal on suur võimalus saada kogemusi, omandada uusi oskusi ja mõelda eesmiseva elu peale.

Antud uuringus selgus, et ajateenistus on kasulik kogemus, mille käigus on võimalik omandada uusi teadmisi ja oskusi ning see on ka hea hetk võtmaks aeg maha ning mõelda läbi, mida teha edasi tsiviilis peale teenistuse lõppu.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajateenistus. (i.a). Eesti Kaitsevägi. Kasutatud 15.01.2018

<http://www.mil.ee/et/ajateenistus>

Ajateenistusest. (2017). Kaitseressursside Amet. Kasutatud 15.01.2018

<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/>

Ajateenistusse asumisest. (2017). Kaitseressursside Amet. Kasutatud 25.05.2018

https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/ajateenistusse_asumisest/

Arvamused Eesti Kaitseväest enne ja pärast ajateenistust. 2016. Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus. Kaitseressursside Amet.

<https://www.kra.ee/static/Aruanne-2016.pdf>

Ashcroft, M. (2014). The veterans' transition review. Kasutatud 21.05.2018

<http://www.veteranstransition.co.uk/vtrreport.pdf>

Benson, R. (1999). Theory and Society. Kluwer Academic Publishers. Kasutatud 18.05.2018

<https://doi.org/10.1023/A:1006982529917>

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Richardson, J. Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. Westport, CT: Greenwood, pp. 241-58. Kasutatud 20.05.2018

<http://www.arlt-lectures.com/bourdieu.pdf>

Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M. (2018). Transition From the Military Into Civilian Life: An Exploration of Cultural Competence. Armed Forces & Society

Cooper, L.; Caddick, N.; Godier, L.; Cooper, A.; Fossey, M.; Engward, H. (2017). A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. Journal of Military, Veteran and Family Health. Kasutatud: 22.05.2018

<https://jmvfh.utpjournals.press/doi/10.3138/jmvfh.4301>

Einmann, A. (2017). Sirgalas hukkus ennast tulistanud Viru jalaväepataljoni ajateenija. Postimees, 7.september. Kasutatud: 24.05.2018

<https://www.postimees.ee/4235505/sirgalas-hukkus-ennast-tulistanud-viru-jalavaepataljoni-ajateenija>

Kaitseväeteenistuse seadus. (RT I 2000, 28, 167). Riigiteataja. Kasutatud 10.05.2018

<https://www.riigiteataja.ee/akt/71902>

Karu, M; Kasearu, K.; Biin, H. (2007). Isad ja lapsehoolduspuhkus. uuringuraport. Poliitikauuringute keskus PRAXIS. Kasutatud: 09.05.2018

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/isadus_2007_1_.pdf

Kasearu, K. (2016). Ajateenistuse vajalikkus ja Kaitseväge kuvand – mil määral muutuvad ajateenijate arvamused ajateenistuse jooksul? Tartu: Tartu Ülikool, SJKK

Kasearu, K; Truusa, T-T. (2018). Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016.aasta pilootuuringute aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK

Kund, O. (2018). Ajateenija tulistas ennast, et saada „lahedat armi“. Postimees, 13.märts. Kasutatud: 25.05.2018

https://leht.postimees.ee/4438377/ajateenija-tulistas-ennast-et-saada-lahedat-armi?_ga=2.258318218.1414445961.1527071182-670840290.1490803775

Käärik, H. (2013). Klassikaline ja nüüdisaegne sotsioloogiline teooria. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus

Laanepere, T; Truusa, T-T; Cooper, L. (2018). Military Legacy: use it or lose it?

Naised ajateenistuses. (2015). Eesti kaitseväge. Kasutatud 21.05.2018

<http://www.mil.ee/et/ajateenistus/naised-ajateenistuses>

Oja, L.; Piksööt, J. (2018). Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus. Ajateenijate kompleksuuringu 2016.aasta pilootuuringute aruanne. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK

Pilt, M. (2010). Sissejuhatavalt kvalitatiivsest uurimistööst ja internetist. Kasutatud 24.05.2018

<http://core.ac.uk/download/files/543/14483208.pdf>

Pärast ajateenistust. (2016). Eesti Kaitsevägi. Kasutatud 14.05.2018

<http://www.mil.ee/et/ajateenistus/parast-ajateenistust>

Randlaid, S. (2017). Veel üks õnnetus Viru pataljonis: ajateenija sai Sirglas laskmisel viga. Postimees, 7.september. Kasutatud 26.05.2018

<https://www.postimees.ee/4236397/veel-uks-onnetus-viru-pataljonis-ajateenija-sai-sirgalas-laskmisel-viga>

Sotsiaalse Analüüsi Meetodite ja Metodoloogia õpibaas. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs Kasutatud: 10.05.2018

<http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Susi, J. (2017). Kõrgharidust omandavate noormeeste arvamused ajateenistusest. Tartu: Tartu Ülikool

Truusa, T.-T. ja Talves, K. (2018). What if they forget who I am? Fears of Estonian conscripts in connection with the service.

Truusa, T.-T. ja Talves, K. (2017). Mis on ajateenijal mureks? Hirmud ja probleemid seoses ajateenistusega ja nende muutumine aja jooksul. Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused. Tartu: Tartu Ülikool, SJKK

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Karola-Sandra Kollom

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „AJATEENISTUSE JOOKSUL OMANDATUD OSKUSED JA KOGEMUSED, NENDE KONVERSIION TSIVIILELLU“, mille juhendaja on Tiia-Triin Truusa.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018